



## **DANİMARKA'DA MÜSLÜMAN TOPLUMUN ENTEGRASYON SÜRECİNDE DİNİN İŞLEVİ**

*İsa KUYUCUOĞLU\**

### **ÖZET**

Entegrasyon ve kültürlerarası ilişkilerin kavramsallaştırılması ve kuramsallaştırılması temelindeki bu çalışmada, Danimarka'daki Müslüman toplumunun sosyo-kültürel durumu ve Müslümanların toplumsal bütünleşmesinde dinin işlevi konusunda yapılan tartışma ve uygulamalar incelenmektedir.

Öncelikle konunun kuramsal temelini oluşturan azınlık ve çoğunluk kategorileri arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan entegrasyon, asimilasyon ve izolasyon kavramlarının sosyolojik içeriklerinin analizi yapılmakta ve daha sonra, artık Danimarka toplumunun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan Müslüman toplumun demografik profili hakkında bilgi verilmektedir. Bu bağlamda Müslüman nüfusun ülkenin büyük kentlerinde yoğunlaşmasının nedenleri üzerinde durularak, birinci ve ikinci kuşak müslüman göçmenlerin eğitim ve istihdam modelleri araştırılmaktadır.

1960'lı yılların sonundan itibaren Müslümanların toplu olarak bu ülkede yaşamaya başlamasıyla birlikte tartışılmaya başlanan ve değişik dönemlerde farklı içerikler kazanarak gündemde kalan entegrasyon konusundaki akademik söylem ve siyasî uygulamalar irdelenmektedir. Bu bağlamda 1960 ve 1970'li yıllarda, çoğunluğun müdahalesi olmadan, Müslümanların kendi çabalarıyla topluma entegre olmaya çalıştıkları müdahalesiz entegrasyon dönemi, Müslümanların 1980-2000 yılları arasında asimile edilmeye çalışıldığı dönem ve 2001 yılından sonraki Müslüman nüfusun ülke güvenliği için bir tehdit ve tehlike olarak görüldüğü dönemin temel özellikleri irdelenmektedir.

Çalışmada ayrıca farklı kuşakların din ve dindarlık algılamalarında ortaya çıkan temel farklar ortaya konulmakta, yabancı ve özellikle Müslüman karşıtı söylem ve icraatların Müslüman gençlerin kimlik tanımlamalarına etkisi tartışılmaktadır.

Diğer yandan çoğunluğun din karşısındaki genel tutumunun, İslam ve Müslüman algılamalarının ve değişik Müslüman kuşakların kendi içsel din yorumlamalarının entegrasyon tartışmalarına etkisi araştırılarak, gerçek entegrasyonun nasıl gerçekleştirilebileceği sorusuna cevap aranmaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Göç, entegrasyon, asimilasyon, ayrımcılık, İslamofobia.

---

\* Yrd. Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, El-mek: kuyucuoglu@gmail.com

## THE FUNCTION OF RELIGION IN THE INTEGRATION PROCES OF MUSLIM POPULATION IN DENMARK

### ABSTRACT

In order to conceptualize and theorize integration, religion and intercultural relations, the socio-cultural condition and the function of religion in the social integration of the Muslim population in Denmark are examined in this work.

As the relation between minority and majority groups is the foundation of the theoretical framework, initially, the sociological concepts of integration, assimilation and isolation are analyzed and thereafter the demographic profile of the Muslim population that has become a part of Danish society is investigated. In this context the reason for the Muslim population's concentration in the big cities and the choice of employment pattern of the first and the second generation are accounted for.

After the emergence of Muslims in Denmark in the late 1960s, there has been an ongoing debate through different periods of time, and thus the integration of the academic discourse and political practices governing the Muslim population are also discussed. On this basis the integration process is analyzed from different perspectives: the period from the 1960s and 1970s where the Muslim population endeavored to integrate into society with slight government involvement, the period from 1980s to 2000s where Muslims faced pressure to assimilate and the period after 2001 where the Muslim population has been seen as threat and security problem for the country.

Further the main differences of perceiving religion and religiosity between different generations and the impact of antimuslim discourse is analyzed. Also the definition of identity by young people is investigated.

In this context, the majority population's attitude towards religion, the perception of Islam and Muslims, the various Muslim generations' inner perceptions of religion and the effect of integrations debates are discussed. Lastly, several integration solutions on achieving real integration are purposed.

**Key Words:** Migration, integration, assimilation, discrimination, Islamophobia.

### I. Giriş

Avrupa Birliği Ülkeleri'nin ayrı düşünilemeyecek bir parçası haline gelmiş olan Müslümanların toplumla bütünleşmesi, günümüzde hem ev sahibi ülkeler, hem de Müslüman azınlıklar açısından önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir.

Müslümanların yaşadıkları ülkelerin toplumlarıyla bütünleşmesinde dinin olası rolü sıkça dile getirilmektedir. Demografik yapısı ve ekonomik gücü bakımından Avrupa Birliği'nin en küçük ülkeleri arasında yer almasına rağmen, karikatür krizi gibi küresel boyutlu olayların meydana geldiği Danimarka'da da entegrasyon konusu güncelliğini sürdürmektedir.

### Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/3, Winter 2013

Müslümanların Avrupa ülkelerinde yaşamaya başlamasının ardından yarım asır gibi bir zaman geçmiş olmasına ve bu zaman içerisinde Müslümanların yaşadıkları ülkelerin ekonomik ve kültürel kalkınmasına önemli katkılar sağlamış olmalarına rağmen, Müslümanların varlığının meşruiyetinin tartışılması ciddi bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Aslında Danimarka'da Müslümanlarla ilgili tartışılan konular ve yaşanan sorunlar genel hatları itibariyle diğer Avrupa Birliği ülkelerinden farklı değildir. Fakat demografik yapısı ve kültürel özellikleriyle Kuzey Avrupa'nın karakteristik özelliklerini taşıyan bu ülkedeki gelişmelerin incelenmesi bu bağlamda önem arz etmektedir. Zira Türkiye'den ve diğer Müslüman ülkelerden gelen göçmenlerin bu ülkede yaşadıkları sorunlarla, İsveç ve Norveç gibi diğer İskandinavya ülkelerinde yaşadıkları sorunlar arasında büyük benzerliklerin olduğu bilinmektedir.

## II. Kuramsal Temel

### 1. Entegrasyon ve Asimilasyon

"Azınlık" ve "çoğunluk" kategorileri entegrasyon ve asimilasyon olgularıyla ilgili sosyolojik kavramlardır. Sosyolojik olarak azınlık, bir toplumdaki etnik köken, din ve kültürel bakımından sayıca "az" olan (ekalliyet), çoğunluk (ekseriyet) ise çoğunluğu oluşturan topluluk demektir.<sup>1</sup> Etki ve güce sahip olan çoğunluk, genellikle toplumun taşıyıcı kültürünün merkezinde iken, etkileme gücü zayıf olan azınlık ise taşıyıcı gücün kıyısında veya dışında yer alır.<sup>2</sup>

Etimolojik olarak Latince, integratus teriminden gelen "entegrasyon"; bütünleştirmek, birleştirmek ve toplamak demektir. Yine Latince assimilatus kelimesinden gelen "asimilasyon" kelimesi ise; tekleştirme, benzeştirme ve eritme anlamlarına gelmektedir.<sup>3</sup> Entegrasyon sürecinde çoğunluk toplumunun mensupları, azınlık toplumunun mensuplarını eşit bireyler olarak görüp, onların toplumla bütünleşmesini kabul eder ve azınlığın kültürel değerlerine saygı gösterir. Bu bağlamda azınlık, çoğunluğun sahip olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel bütün haklara sahiptir. Çoğunlukla aynı haklara sahip olan azınlık, özgün kültürel değerlerini koruyarak toplumla bütünleşmeye çalışır<sup>4</sup>, buna karşılık asimilasyon sürecinde, azınlık çoğunluk kültürü içinde eriyip yok olur. Toplumsal ve kültürel olmak üzere iki temel aşaması bulunan asimilasyon, azınlık gruplarının kültürel değerlerinin ve kimliklerinin baskın çoğunluk kültürü içerisinde kaybolması demektir.<sup>5</sup>

Uygulanan asimilasyoncu politikaların hem çoğunluk hem de azınlık toplumları bakımından olumsuz sonuçları vardır. Azınlığın, asimilasyoncu uygulamalara karşı tepkisi, ya çoğunlukla irtibatı kesip içine kapanmak, ya da kendi değerlerine daha fazla yönelmek şeklinde tezahür eder.

### 2. Çok kültürlülüğün Kuramsal Temelleri

20. yüzyılın sonlarında küresel boyutlarda meydana gelen sosyal ve siyasi gelişmeler Batı toplumlarında devlet erki ile etnik gruplar arasındaki ilişkilerde önemli paradigma değişimine yol açtı. 1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Avrupa Birliği'ne yeni üyelerin alınmasından sonra Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'ne göçler devam etti. Küresel boyutlarda yaşanan bu demografik değişimler, yurttaşlık, kimlik, insan hakları, din özgürlüğü ve çokkültürlülük konularındaki mevcut kuramların yeniden gözden geçirilmesine neden oldu.<sup>6</sup>

<sup>1</sup> Cadge Wendy ve Ecklund Elaine Howard, «Immigration and Religion», *Annual Review of Sociology*, New York 33 (2007): s. 362.

<sup>2</sup> *Age.*, 365.

<sup>3</sup> Etimolojik sözlük, <http://www.etymonline.com>, (ET: 01.07.2012).

<sup>4</sup> Andersen Heine, *Sociology - En grundbog til faget*, Hans Reitzels Forlag, Kopenhagen 2011, 291.

<sup>5</sup> Ali Kirman, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, s. 36.

<sup>6</sup> Kivisto, Peter, *Multiculturalism in a Global Society*, Blackwell, Oxford 2002 ss. 30-37.

“Çoğulcu demokrasi yurttaşlığı” kuramıyla, azınlıklar konusunda yapılan tartışmalara yeni bir boyut kazandıran Charles Taylor’a göre, çoğulcu demokrasi yurttaşlık kimliği, toplumsal birliktelik ve sosyal dayanışmayı sağlayan en önemli bir faktördür.<sup>7</sup> Taylor’un tanıma ve kabul siyaseti (the politics of recognition) şeklinde ifade ettiği çokkültürlülük tezine göre, azınlıklar kendi kimliklerini ve kültürel değerlerini korurken, toplumun farklı grupları yurttaşlık bilinciyle aynı siyasi birlik içinde kendilerine yer bulabilmektedirler.<sup>8</sup> Bu bağlamda çokkültürlülük, kültürel çeşitliliği ve çoğulculuğu onaylayıp teşvik eden bir yaklaşımdır. Çokkültürcü bir toplumda farklı dinî ve etnik gruplar kendi inanç ve değerlerini kuruyup sürdürebilmektedirler.<sup>9</sup>

Hakkında geniş tartışmaların yapıldığı “çokkültürlülük” kuramında genellikle birey, toplum ve devlet tarafından yapılan uygulamalar gündeme getirilmektedir. Özetle çok kültürlülük, azınlığın özgün değerlerini koruyarak, toplumsal süreçlere katılıp toplumla bütünleşmesi anlamına gelmektedir.<sup>10</sup>

Avrupa ülkelerinde özel alana ait bir olgu olarak kabul edilen dinin kamusal alandaki rolü sürekli tartışma konusu yapılmakta ve özellikle asimilasyon, entegrasyon ve çok kültürlülük konularında din konusu sürekli gündeme getirilmektedir.<sup>11</sup> Araştırmacılar Avrupa toplumlarında yaşanan sekülerleşme süreçlerine benzer bir sürecin Avrupa’daki göçmenler arasında da yaşanacağını ve dinin zamanla özel alanla sınırlandırılacağını öne sürmektedirler.<sup>12</sup> Siyasetçiler ise, dinî azınlıkların toplumun her alanında aktif rol almalarını, fakat kamusal alandaki talepleri bırakıp dinin özel alanla sınırlandırmalarını istemektedirler.

Bu tahmin ve beklentilere rağmen özellikle 1980’li yıllardan sonra Avrupa Birliği üyesi ülkelerdeki dinî azınlıklar (özellikle Müslümanlar), İslam’ın da devlet tarafından resmen tanınmasını talep etmeye başlamışlardır. Bu talepler sonucunda İskandinavya ülkelerinde, İslam devlet tarafından tanınmadığı halde, dinî faaliyet yürüten kuruluşlar Kilise Bakanlığı tarafından kabul ve tescil edilerek kendilerine özel bir statü verilmiştir. Bu özel statü, devlet tarafından kabul edilen diğer dinî azınlıklar gibi Müslümanlara da, kendi ülkelerinden din görevlisi getirtmek ve mezarlıklar açmak gibi bazı haklar vermektedir.

### III. Müslüman Toplumun Demografik Profili

İslam ve Müslümanların varlığı öteki Avrupa Ülkelerinde olduğu gibi bu ülkede de hayatın her alanında hissedilmektedir. 2010 yılından bu yana her Ramazan ayında geleneksel hale gelen Danimarka Parlamentosunda iftar verilmesi, kamu kurumlarında helal kesimle yapılan yemeklerin yaygınlaşması ve Kopenhag (Kastrup) Havalimanında mescit açılması gibi sembolik değeri olan uygulamalar, İslam’ın bu toplumun bir parçası olduğunu gösteren karakteristik örnekleridir.

Yasaların, insanların dinsel ve etnik mensubiyetine göre kayıtlarının yapılmasına izin vermemesi nedeniyle, bu ülkedeki Müslüman nüfusu hakkında kesin bir rakam vermek güçtür. Buradaki Müslüman nüfusu hakkında yapılan araştırmalarda Müslümanların geldikleri ülkeler esas alınarak tahmini birtakım rakamlar verilmeye çalışılsa da, bu rakamlar tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır.<sup>13</sup>

<sup>7</sup> Taylor, Charles, **Multiculturalism and The Politics of Recognition**, Princeton University Press, 1992. s. 128-131.

<sup>8</sup> Taylor, Charles, **age**. s. 135

<sup>9</sup> Kirman Ali, **Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü**, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011, ss. 75-76.

<sup>10</sup> Furseth, Inger ve Pal Restad, **Religionssociologi: En Introduction**, Hans Reitzels Forlag, 2003, s. 289.

<sup>11</sup> Furseth, Inger ve Pal Restad, **age**. ss. 255-260.

<sup>12</sup> Nielsen, Jørgen S. **Muslims in Western Europe**, Edinburg University Press, Edinburg 1995. S. 157.

<sup>13</sup> Örneğin aralarında Zerdüş ve Asurilerin de olduğu bilinmekle beraber İran’dan gelen göçmenlerin hepsi Müslüman kimliği ile tanımlanmaktadır.

Müslümanların demografik durumu hakkında ilk araştırmayı, 1980 yılında yazdığı Danimarka'da İslam (Islam i Danmark) adlı eseriyle Kopenhag Üniversitesi öğretim üyesi, İslamolog, Prof. Dr. Jorgen Bek Simonsen yapmıştır.<sup>14</sup> Araştırmasını Danimarka İstatistik (Danmarks Statistik) Kurumu'nun verilerine dayandıran Simonsen, Müslümanların organik (veya kurumsal) bağlarını değil, geldikleri ülkeleri esas almıştır. Simonsen, 1990 yılında Müslümanların sayısını yerli (Danimarkalı) Müslümanlarla birlikte 57.079 olarak hesaplamıştır. Daha sonraki yıllarda yaptığı araştırmalarda Simonsen, Müslüman sayısını yıllara göre; 1993'te 73.901, 1994'te 86.436, 1999'te 149.063 ve 2001'te 170.000 olarak hesaplamıştır.<sup>15</sup>

Müslüman nüfusu hakkında diğer bir araştırma, 2004 yılında sosyoloji Profesörü Nils Sandahl tarafından yapılmıştır.<sup>16</sup> Simonsen'in kullandığı yöntemi kullanan Sandahl, Danimarka'daki Müslümanların geldikleri ülke adedini 44'e çıkartarak, Müslümanların sayısını 208.963 olarak göstermektedir.<sup>17</sup> Sandahl'sın hesaplaması Simonsen'in hesaplamasına göre gerçek sayıya daha yakın gözükmektedir.

Özel bir istatistik ve araştırma kurumu olan Catinét Research'ın 2012 yılında yaptığı diğer bir araştırma ise gerçeği yansıtan en son araştırmadır.<sup>18</sup>

Bu araştırmada Müslüman nüfusu şu şekilde verilmektedir.

Geldikleri ülke	Nüfus sayısı	Yüzde oranı
Afganistan	13227	5,7
Bosna Hersek	12506	5,4
Cezayir	1295	0,6
Fas	9857	4,3
Irak	24914	10,8
İran	9098	3,6
Kuveyt	1579	0,7
Lübnan	22885	9,9
Makedonya	1279	0,6
Pakistan	20094	8,7
Somali	16604	7,2
Suriye	3735	2,6
Tunus	1281	0,6
Türkiye	54628	23,6
Ürdün	1921	0,8

<sup>14</sup>Jørgen Bæk Simonsen, **İslam i Danmark**, Universitets Forlag, Aarhus 1980, s. 35.

<sup>15</sup>Age., s. 38.

<sup>16</sup>Sandahl Nils, **Islams Ansigter i Danmark**, Tiderne Skifter, Kopenhag 2004, s. 252.

<sup>17</sup>Age., s. 154.

<sup>18</sup>Catinét, **IntegrationsStatus 10 års fremgang og hvad nu?** (København: Catinét Research, 2009).

### Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic  
Volume 8/3, Winter 2013

Danimarka (Tahmini)	2600	1,1
Üçüncü kuşak	7852	3,4
Diğer ülkeler <sup>19</sup>	14324	6,2
TOPLAM	231320	100
Ülke nüfusu	5.560.628	
Müslüman nüfus oranı		4,2

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 1960'lı yıllardan günümüze kadar ülkedeki Müslüman nüfusunda hızlı bir artış yaşanmıştır. 1980 yılında 29.500 olan ve Danimarka nüfusunun sadece 0,6'sını oluşturan Müslüman nüfusu, Ocak 2011 itibariyle 231.320 sayısına çıkmıştır. 1980 yılından 2011 yılına kadarki 31 yıllık dönemde, ülkedeki Müslüman nüfusu % 70 oranında artmıştır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi 2012 yılı itibariyle Müslüman nüfusun genel nüfusa oranı % 4,2'dir.

Müslüman nüfus içerisinde 45.628 kişiyle en büyük grubu oluşturan Türkiye'den gelenlerin, genel Müslüman nüfusa oranı % 23,6 civarındadır. Bu oranı, sırayla % 10,8 Irak, % 9,9 Lübnan, % 8,7 Pakistan ve % 7,2 oranlarla Somali'den gelenler izlemektedir.

Ayrıca son yıllarda Müslüman olan Danimarkalıların sayısında da bir artış yaşanmaktadır. Tamamıyla tahmin ve varsayımlara dayanan verilere göre Müslüman olan Danimarkalıların sayısı 2000-5000 civarındadır.<sup>20</sup>

Ülkedeki Müslüman nüfusu, genellikle başta Kopenhag olmak üzere Aarhus ve Odense gibi büyük kentlerin toplu konut bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Bunun nedeni; dernek, ibadethane, özel Müslüman okulları ve helal kesim yerlerinin bu mekânlarda veya bu mekânlara yakın olmasındandır. Dil engelinin yol açtığı iletişim sorunlarının fazla yaşanmadığı bu bölgelerde Müslümanlar kendi kültürel değerlerini koruyabildikleri için bu bölgeleri tercih etmektedirler.

Birinci kuşağa göre sosyal statü ve ekonomik durum bakımından daha iyi olan ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler bu toplu konut bölgeleri dışındaki yerlerde yaşamayı tercih etmektedirler.<sup>21</sup> Uzun yıllar anavatanlarına geri dönmeyi planlayıp, hayatlarını buna göre

<sup>19</sup> Ayrıca şu ülkelerden gelen az sayıda Müslüman göçmen yaşamaktadır: Arnavutluk: 119, Azerbaycan 331, Bahreyn: 40, Bangladeş: 707, Benin: 12, Brunei: 3, Bulgaristan: 462, Burkine Faso: 19, Kamerun: 140, Merkez Afrika Cumhuriyeti: 2, Komoros: 29, Djiboti: 55, Eritre: 166, Ethopya: 437, Filipinler: 621, Gabon: 5, Gambia: 700, Gana: 399, Gine: 85, Gine Bisau: 25, Hindistan: 83, Endonezya: 910, İsrail: 248, İvori Kost: 153, Kazakistan: 129, Kenya: 80, Kırgızistan: 25, Liberya: 24, Mauritius: 23, Diğer Ortadoğu Ülkeleri: 443 (tahmin), Mongolia: 3, Montenegro: 21, Katar: 61, Özbekistan: 213, Rwanda: 32, Suudi Arabistan: 168, Senegal: 124, Sri Lanka: 989, Vatansız: 688, Sudan: 586, Tacikistan: 28, Tanzanya: 270, Çat: 8, Taylan: 686, Togo: 33, Türkmenistan: 18, Uganda: 78, Birleşik Arap Emirlikleri: 134, Yemen Demokratik Cumhuriyeti: 271, Vatani olmayan Filistinliler: 472.

<sup>20</sup> Kate Jensen Östergaard ve Tina Jensen, **Omvendelsen til Islam i Danmark: Geaterier og relationer. Törre Tal om troen: Religionsdemografi i det 21. aarhundrede**, Univers, Højbjerg 2007, ss. 165-167.

<sup>21</sup> Poul Gunnar, Mogensen Viby ve Matthiessen Christiansen, **Mislykket integration? Indvandrenerne møde med arbejdsmarkedet og velferdsamfundet**, Rockwool Fondens Forsningsenhed, Kopenhag 2000, s. 123.

### Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/3, Winter 2013

düzenleyen birinci kuşağın aksine, bu ülkede yaşamaya karar veren ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerden ekonomik durumu iyi olanlar gayrimenkul (ev veya arsa) almaya yönelmektedirler.<sup>22</sup>

Genellikle fabrikalarda vasıfsız işçi statüsünde çalışan birinci kuşak göçmenlere karşın, ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin istihdam alanlarında farklılıklar vardır. İkinci ve üçüncü kuşak göçmenler arasında çeşitli mesleklere yönelenlerin veya üniversiteye gidenlerin sayısında yıllara göre bir artış yaşanmaktadır.<sup>23</sup> Öğretmenlik, hemşirelik, pedagoğluk, doktorluk ve avukatlık gibi değişik branşlara yönelen ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler, kendilerinden sonra gelen genç kuşaklara rol modeli olabilecek bir başarı grafiği çizmektedirler.<sup>24</sup> Yapılan araştırmalar, 2000'li yıllardan sonra yüksek okul ve üniversiteye giden kız öğrenci oranının, erkek öğrencilerin oranından daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.<sup>25</sup>

Müslüman göçmenlerin varlığı ve hızlı bir şekilde artan Müslüman nüfusun topluma entegrasyonu 1980'li yıllardan itibaren tartışma konusu yapılmaktadır. Bundan sonraki bölümde Müslümanların entegrasyonu konusunda yapılan tartışma ve uygulamaları inceleyeceğiz.

#### IV. Danimarka'da Entegrasyon Tartışmaları

Bu ülkede entegrasyon konusunda yapılan tartışma ve uygulamalarda üç farklı dönem yaşanmıştır. Bunlardan birincisi; 1960'lı ve 1970'li yıllardaki müdahalesiz entegrasyon dönemidir. Danimarka iş piyasasının iş gücü gereksinimi nedeniyle, bu dönemde Müslümanları dini ve kültürel değerlerinden çok iş piyasasındaki durumları ve ülke ekonomisine katkıları gündeme gelmiştir. O yıllarda ekonomide yaşanan yüksek konjktür nedeniyle ne meslek kuruluşları (sendikalar ve işsizlik kasaları) ne de işverenler günümüzde olduğu gibi göçmen işçilerin işe alınması için dil bilme veya kalifiye olma koşullarını öne sürmüşlerdir. Danimarka devlet kurumlarının ilkeleri belirlenmiş bir entegrasyon politikasının olmadığı bu dönemde, Müslümanlar kendi çabalarıyla topluma entegre olmaya çalışmışlardır.

1980'li yılların başından 1990'lı yılların sonuna kadar olan ikinci dönemde ise; Müslümanların iş piyasasındaki durumlarından çok, kültürel ve dinî değerleri gündeme getirilerek, Danimarka değerleriyle uyumadığı öne sürülen Müslüman azınlığın değerlerinin entegrasyona engel teşkil ettiği iddia edilmiştir.<sup>26</sup>

Milenyum çağının ilk yıllarından günümüze kadar olan üçüncü dönemde ise, dış dünyada meydana gelen terör olayları ülkedeki Müslümanlarla ilişkilendirilerek, Müslüman nüfus ülke güvenliği açısından sorun olarak görülmeye başlanmıştır.<sup>27</sup>

##### 1. Müdahalesiz Entegrasyon Dönemi (1960-1970)

Ülkedeki Müslüman göçmenlerin tarihi, genellikle 1960'lı yılların sonunda "göçmen işçilerin" ve 1980'li yıllarda "mültecilerin" ülkeye gelmesiyle başlatılır. Fakat Prof. Dr. Jørgen Bæk Simonsen", Danimarkalıların Gözüyle İslam (İslam med danske øjne)<sup>28</sup> adlı kitabında, Danimarkalıların, yaklaşık 1000 yıldan beri İslam ve Müslümanları tanıdıklarını ve M.S. 600-900 yılları arasında ticaret amacıyla diğer Avrupa ülkelerine giden Danimarkalı tüccar ve korsanların Müslüman işadamlarıyla tanışarak İslam ve Müslümanlar hakkında bilgi sahibi olduklarını ifade

<sup>22</sup> Ministeriet for Flygtninge, Indvandrerne og Integration 2007, s. 83.

<sup>23</sup> Jørgen Hans Nielsen, «De etniske minoriteter», (Ed Peter Gundelach), **Danskernes Searpreag**, Hans Reitzels Forlag, Kopenhag 2004., s. 45.

<sup>24</sup> **Age.**, s.48.

<sup>25</sup> Kate Jensen Östergaard ve Tina Jensen, **age.**, s. 132.

<sup>26</sup> Poul Gunnar, Mogensen Viby ve Matthiessen Christiansen, **age.** s. 85.

<sup>27</sup> Mikkel Rytter ve Marianne Holm Pedersen, **İslam og Muslimer i Danmark: Religion, identitet og sikkerhed efter 11. september**, Museum Tusculanums Forlag, Kopenhag 2011, ss.25-28.

<sup>28</sup> Jørgen Bæk Simonsen, **İslam med Danske Øjne**, Akademisk Forlag, Kopenhag 2004, ss. 22-23.

etmektedir.<sup>29</sup> Prof. Simonsen'e göre Danimarkalılar kendilerinden önce Hıristiyan olan Avrupa'nın daha güneyindeki ülkelerin vatandaşlarının, İslam ve Müslümanlar hakkındaki düşüncelerine de vakıf olmuşlardır. Hıristiyanlığı kabul etmeden önce paganik bir inanca sahip olan Danimarkalıların Hıristiyan olması sürecinde İslam ve Müslümanların önemli bir rol oynadığını da ifade eden Simonsen,<sup>30</sup> İslam ve Müslümanlarla 1000 yıldan beri doğrudan doğruya veya dolaylı olarak temas halinde olan Danimarkalıların zihinlerinde İslam Müslümanlar hakkında bir imajın oluştuğunu savunmaktadır.<sup>31</sup>

Simonsen'in, Danimarkalıların 1000 yıldan beri İslam ve Müslümanları tanıdıkları tezi ve tarihsel Müslüman imajı teorik olarak doğru kabul edilse bile, burada Müslümanların 1960'lı yılların sonundan itibaren fiilen Danimarka'da yaşıyor olmalarının günümüze yansıyan pratik sonuçları üzerinde durulacaktır.

1960'lı yılların sonunda Danimarka iş piyasasının işgücü gereksinimi nedeniyle Türkiye, Pakistan, Fas ve eski Yugoslavya ve bazı Ortadoğu ülkelerinden Müslüman kökenli "misafir işçiler (gæsterarbejder)"<sup>32</sup> Danimarka'ya gelmeye başladılar. İlk aşamada ülkeye yalnız gelen birinci kuşak göçmenler burada bir miktar sermaye biriktirdikten sonra anavatanlarına geri dönmeyi planlayan erkeklerden oluşuyordu. Geçen zaman içinde geri dönüş planının gerçekleşmeyeceğini anlayan göçmen işçiler, daha sonraki yıllarda ailelerini Danimarka'ya getirmeye başladılar. 1973 yılında petrol krizinin yol açtığı küresel ekonomik durgunluk nedeniyle, Danimarka'nın yurtdışından işçi getirmeyi durdurmasına rağmen, göçmen işçiler aile birleşimi yasasının kendilerine tanıdığı haklardan yararlanarak eş ve çocuklarını Danimarka'ya getirmeyi sürdürdüler.<sup>33</sup>

İlk kuşak göçmenlerin bu ülkedeki kurumlaşma sürecini hızlandıran aile birleşimi yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Bu dönemde Müslüman göçmenler, içerisinde mescit ve camileri bulunan dernek ve işçi lokalleri açarak örgütlenmeye başladılar. Dil engelinin yol açtığı iletişim sorunları, ibadetlerdeki mezhepsel farklılıklar ve dinî ilkelerin değişik yorumları nedeniyle ilk örgütlenmeler mezhepsel, ulusal ve etnik temeller üzerine kuruldu.

Cami derneklerinin yönetim kurullarında görev alanlar ve bu derneklere üye olanlar genellikle birinci kuşak ve aynı kültürel niteliklere sahip kimseler olduğu için, ulusal ve etnik temellere dayalı örgütlenmeler günümüzde de sürmektedir. Değişik Müslüman ülkelere gelen, yüksek öğretim görmüş olan gençlerin tüm Müslüman göçmenlere yönelik yürüttükleri dernekleşme girişimleri genel olarak geniş kitleler tarafından kabul görmediğinden, ülkedeki camiler, günümüzde de Müslümanların geldikleri ülkelere göre; Türk, Pakistan, Fas ve Filistin camileri şeklinde kurulmaktadır.<sup>34</sup>

1970'li yıllarda, göçmenlerin eski evleri veya depoları satın alarak restore ettikten sonra kurdukları dernekler ve açtıkları camiler Danimarka kamuoyunun fazla ilgisini çekmemiştir. Bu dönemde entegrasyon Danimarka devlet kurumlarının müdahalesi olmadan doğal seyri içinde gerçekleşmiştir.

## 2. Asimilasyoncu Dönem (1980-2000)

<sup>29</sup> Age. , s.54

<sup>30</sup> Age., ss.54-55.

<sup>31</sup> Age., s.180.

<sup>32</sup> Ev sahibi ülke, sanayisinin gereksinimini karşıladıktan sonra ülkelerine geri döneceklerini düşündüğü işçilerin geçici olarak ülkede kalacaklarını planladıkları için, bu işçileri, *misafir işçiler (geastearbejdere)* olarak tanımlamıştı.

<sup>33</sup> 2012 yılı itibarıyla, 1960'lı yıllarda Danimarka'ya gelen birinci kuşak göçmen işçilerin büyük bir kesimi günümüzde yaşlılık ve hastalık nedeniyle iş piyasasında değillerdir. Bunların bir kısmı vefat etmiş, bir kısmı da hayatlarının son yıllarını yaşamaktadır.

<sup>34</sup> Mikkel Rytter ve Marianne Holm Petersen, age. , s. 46.



Aile birleşiminden sonra İslam'ın kamusal alanda daha görünür hale gelmesiyle birlikte Müslümanların dinî ve kültürel değerlerinin gündeme getirilmeye başlandığı bu dönemde Müslümanlar hakkında bir dizi araştırma yapılmıştır.<sup>35</sup> Bu araştırmalarda genel olarak Müslümanların dinî ve kültürel değerlerinin Danimarka değerleriyle uyuşmadığı savunularak Müslüman toplumu entegrasyon adı altında asimile edilmeye çalışıldığı gözlenmektedir.

1960'lı yıllarda ülkeye gelen göçmen işçilerden sonra 1980'li yıllardan itibaren Danimarka'ya Filistin, İran, Irak, Somali ve Bosna'dan mülteciler/sığınmacılar gelmeye başladı. Göçmen işçiler çalışmak için ülkeye geldikleri halde, mülteciler genellikle kendi ülkelerindeki savaş veya siyasi nedenlerle Danimarka'ya sığındılar.<sup>36</sup> Göçmen işçilerin aksine mülteciler, genellikle ekonomik sorunu olmayan, tahsilli ve kalifiye gençlerden oluşuyordu<sup>37</sup>.

İşçilerin, mültecilerin, onların çocuklarının ve torunlarının yanında, özellikle 1990'lı yıllardan sonra yerli halktan bazıları Müslüman olmaya başladı. Genellikle evlilik, entelektüel ve metafizik arayış sonucunda Müslüman olan Danimarkalılar da kendi aralarında örgütlenerek bir "Avrupa İslamı"nın doğmasında etkili olmaktadır.<sup>38</sup>

Müslüman nüfusun artması ve Müslümanların iş ve eğitim hayatında daha aktif olmaya başlamasıyla birlikte ülkedeki siyasetçi, gazeteci ve akademisyenler Müslüman göçmenlerin Danimarka ekonomisine katkılarını veya topluma entegrasyonunu değil, dinî ve kültürel kimliklerini gündeme getirmeye başladılar.<sup>39</sup>

Bu dönemde entegrasyon konusu ülke siyasetinin en önemli gündem maddesi haline geldi. Özellikle yabancı karşıtı program ve söylemiyle öne çıkan aşırı sağcı Danimarka Halk Partisi (Danske Folkeparti), İslam karşıtlığını "Entegrasyon Politikası'nın temeli yaptı. "Entegrasyon" kavramını "asimilasyon" olarak algılayıp bu yönde icraatlar yapan Danimarka Halk Partisi, sürekli olarak yabancıların kendi değerlerini bırakıp, Danimarka değerlerini benimsemeleri gerektiğini savundu.<sup>40</sup>

Buna karşılık sol düşüncedeki Sosyalist Halk Partisi (Sosyalistik Folkeparti) ve Birlik Listesi (Enhedsliste) gibi partiler, küreselleşen dünyada çok kültürlülüğün önemini vurgulayıp, - entegrasyon kavramının sosyolojik içeriğine uygun olarak-, yabancıların kendi değerlerini koruyarak toplumla bütünleşebileceklerinin mümkün olabileceğini savundular.

Entegrasyon kavramının etimolojik anlamı ve sosyolojik içeriği konusundaki görüş ayrılıkları, partilerin bu konuda farklı tavırlar sergilemelerine neden oldu. "Entegrasyon" kavramını, "asimilasyon" olarak algılayıp, icraatlarını bu doğrultuda düzenleyen partiler, yabancıların kendi değerlerini terk ederek, Danimarka değerlerini benimsemeleri gerektiğini savunmalarına rağmen, Danimarka değerlerinin neler olduğu konusunda ortak ve somut öneriler getiremediler.<sup>41</sup>

<sup>35</sup> Devlet Bilimsel Araştırma Kurumu (Statens Forskningsraad) 1982-1990 yılları arasında; *Günümüzde İslam (Islam i Nutiden)* başlığı altında bir araştırma projesi başlatmasından sonra, Müslümanların durumunu konu edinen bir dizi araştırma projesi yayımlanmıştır. Tomas Gerholm ve Yngve Georg Lithman'ın 1988 yılında yazdıkları *Batı Avrupa'da İslam'ın yeni Varlığı (The New Islamic Presence in Western Europe)* kitabıyla, içerisinde Danimarka'nın da yer aldığı, Avrupa ülkelerinde İslam ve Müslümanların durumunu araştırmışlardır.

<sup>36</sup> Ministeriet for Flygtninge, Indvandrerne og Integration, **Religion pa det danske arbejdsmarked**, Danimarka Mülteciler ve Yabancılar Entegrasyon Bakanlığı, Kopenhag 2007, s. 15.

<sup>37</sup> **Age**, s. 17.

<sup>38</sup> Kate Jensen Östergaard ve Tina Jensen, **age**, s. 82.

<sup>39</sup> Bent Östergaard, **Indvandrerne i Danmark Historie. Kultur-og religionsmøder**, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2007, s. 123.

<sup>40</sup> [http://www.danskefolkeparti.dk/pictures\\_org/integration-brochure.pdf](http://www.danskefolkeparti.dk/pictures_org/integration-brochure.pdf).

<sup>41</sup> Jörgen Borup, **Religion, kultur og integration**, Museum Tusulanums Forlag, Kopenhag 2011, .s. 136.

Sosyal Demokratlar ve Sosyalistler, Danimarka'nın temel değerlerinin eşitlik, özgürlük ve demokrasi olduğunu ifade ederken, daha muhafazakâr ve milliyetçi partiler, bu değerlerin Danimarka bayrağı (danske flag), devlet kilisesi (Folkekirke) ve krallık (kongedømme) gibi ulusal birliği simgeleyen değerler olduğunu öne sürdüler.<sup>42</sup> Özgürlük, eşitlik ve demokrasi kavramlarının Danimarka'nın temel değerleri olduğu konusunda partiler arasında bir görüş birliği olduğu varsayılsa bile, bunların içeriği konusunda tartışmalar devam etmektedir.

Gerek Danimarka Parlamentosunda (Folketing) gerekse ulusal ve yerel basında entegrasyon konusunda yapılan tartışmalarda genel olarak iki farklı görüş ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, geçmiş kuşaklardan günümüze kadar gelen kültürel mirası ulusal değerlerin temeli olarak kabul eden "ulusalcı devlet yurttaşlığı", ikincisi ise, bireysel hak ve özgürlükleri esas alan, "hukuk devleti yurttaşlığı"dır.<sup>43</sup> Ulusal değerleri referans alan kesim, Danimarkalı olmayan yabancıların Danimarka'ya uyum sağlayamayacağını, hukuksal devlet yurttaşlığını benimseyenler ise, etnik köken ve dinî mensubiyete bakmaksızın, ülkede yaşayan her kesimin topluma entegre olabileceğini savunmaktadırlar.<sup>44</sup> Ulusal devlet anlayışını benimseyenler, ülkedeki her kesimi, yurttaş olmadan önce Danimarkalı; hukuk devleti anlayışını benimseyenler ise, Danimarkalı olmadan önce yurttaş olarak kabul etmektedirler.<sup>45</sup>

Bu bakış açısından Danimarka vatandaşlığına geçen göçmenler ve Müslüman olan Danimarkalılar, son zamanlarda ulusal devlet yurttaşlığını savunanlar tarafından, etnik olarak Danimarkalı olmadıkları ve Danimarka'nın resmi dinini<sup>46</sup> ve değerlerini kabul etmedikleri gerekçesiyle, - yasal bakımdan vatandaş olsalar bile - gerçekte Danimarkalı olarak kabul edilmemektedirler.<sup>47</sup>

### 3. Müslüman Nüfusun Tehlike Olarak Görüldüğü Dönem (2001 yılından sonra)

11 Eylül 2001 tarihinde New York'taki Dünya Ticaret Merkezine (World Trade Center) ve Washington'daki Savunma Bakanlığı (Pentagon) binasına yapılan saldırılar uluslararası konjonktürel yapıyı değiştirdiği gibi Danimarka'daki entegrasyon algısı ve uygulamalarını da değiştirmiştir.

Bu olaylardan sonra ülkede yaşayan Müslüman azınlığın Danimarka'nın kültürel değerleri ve güvenliği açısından bir tehdit oluşturduğu ifade edilmeye başlanmıştır. "Göç" ve "yabancı" kavramları hem siyasi, hem de kamusal alanda "İslam" ve "Müslüman" terimleriyle özdeşleştirilerek, "entegrasyon" konusu, ulusal ve uluslararası güvenlik sorunu olarak ele alınmaya başlanmıştır.<sup>48</sup>

1960'lı yıllardan itibaren sırayla *misafir işçi* (gæstearbejdere), *göçmen* (indvandrere), *yabancı* (udlaending) *ikinci kuşak göçmen* (anden generations indvandrere) gibi çeşitli isimlerle anılan göçmenler, 2001 yılından sonra ülke güvenliği için bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır.

Kültürlerarası gerginlikleri körükleyen bu anlayış, yabancıları sosyal ve kültürel farklılığın temeli olarak gören etno-milliyetçi bir düşünceye dayanmaktadır. Yabancı karşıtı, İslamofobik bir retorik içeren bu eğilimin ortaya çıkmasında 1980'li ve özellikle 1990'lı yıllarda ulusal ve uluslararası alanlarda meydana gelen olaylar etkin bir rol oynamıştır.

<sup>42</sup> <http://www.kritiskdebat.dk>

<sup>43</sup> Mikkel Rytter ve Marianne Holm Pedersen, *age.*, ss. 173-175.

<sup>44</sup> *Age.*, s. 178.

<sup>45</sup> <http://www.etymonline.com/index.php?term=assimilate>

<sup>46</sup> Anglikan-Lütheran (Protestan).

<sup>47</sup> Bu düşünce özellikle etnik-milliyetçi çizideki siyasetçiler ve onların sivil kuruluşları tarafından savunulmaktadır.

<sup>48</sup> Hastrup Kirsten, *Kultur: Det fleksible faeleskab*, Universitetsforlag, Århus 2004, s.105-106.

1989 yılında Berlin Duvarı'nın yıkılması ve 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması Avrupa'daki (dolayısıyla Danimarka'daki) bazı elit<sup>49</sup> grupların ortak bir Avrupa kurma projesini güçlendirmiştir.<sup>50</sup>

Diğer yandan 1992 yılında Maastricht Sözleşmesi hakkında yapılan referandumda Danimarka halkının “red” oyu vermesi ve aynı yıl Danimarka Milli Futbol Takımının Avrupa Şampiyon Kulüpler Turnuvası'nı kazanması gibi olaylar ülkedeki milliyetçi eğilimlerin ve ulusal kimliğin öne çıkmasında belirleyici olmuştur.<sup>51</sup>

Jyllands-Posten Gazetesi'nin 30 Eylül 2005 tarihinde Hz. Muhammed'e hakaret içeren malum karikatürleri yayınlaması da bu etno-milliyetçi eğilimlerin güçlenmesinin doğal bir sonucu olarak gerçekleşmiştir.<sup>52</sup>

## V. Din ve Entegrasyon

Sosyal bilimlerde çok kültürlülük etnografyanın, dinler arası ilişkiler ve karşılaştırmalar ise din bilimlerinin araştırma konusudur<sup>53</sup>. Din sosyolojisi ve dinler tarihi ise; dinî yaşamdaki çeşitliliği ve farklı dinsel inançları konu edinen disiplinlerdir.<sup>54</sup> *Bir dini bilip başka dinleri bilmeyen gerçekte dini bilmez* düşüncesiyle çok kültürlülüğü savunan din bilimcileri bulunduğu gibi, *başka dinleri bilmek için belli bir dini bilmenin gerekliliğini* ve tek kültürlülüğü savunan din bilimcileri de vardır.<sup>55</sup>

Bazı din bilimcileri, din ve kültürlerin kendi içsel yorumlarını, insan ve evrene bakışlarını esas alırken, bazıları tanımsal ve göreceli bir bakış açısıyla dinsel ve kültürel söyleme katılmadan kültürel çeşitliliğin gerekliliğini kabul ederler.<sup>56</sup> Kültürlerde olduğu gibi, dinlerde de yapısal benzerliklerin bulunması, tüm dinlerin evrensel ve rasyonel yöntemlerle incelenebilmesine imkân verir. Bu nedenle son yıllarda bilişim araştırmacıları dinin evrensel ve zihinsel doğallığının araştırılmasına yönelmişlerdir.

## VI. Müslüman Toplumun Entegrasyonu

Ev sahibi ülkenin dinle ilgili yasal düzenlemelerinin ve çoğunluğun din algılamalarının azınlıkların sosyal entegrasyonda etkisi olmaktadır. Örneğin ABD'de dinin entegrasyon sürecinde olumlu etkisi olduğu kabul edilmesine rağmen,<sup>57</sup> Danimarka'da halkın büyük bir kesimi Müslüman göçmenlerin entegrasyonunda dinin olumsuz bir rol oynadığını düşünmektedir.<sup>58</sup> Dinin ve dindarlığın genel olarak olumlu karşılandığı ABD'de, kültürel ve ekonomik birikimleriyle toplum kalkınmasına katkı sağlayan göçmenlere karşı yapılacak ayrımcılığa caydırıcı önlemler alınmıştır.<sup>59</sup>

<sup>49</sup> Siyasetçiler, basın temsilcileri, akademisyenler, bürokratlar ve teknokratlar.

<sup>50</sup> Fakat diğer yandan dış dünyada yaşanan bu gelişmeler birçok Danimarkalı'ya II. Dünya Savaşında Almanya'nın Danimarka'yı işgal etmesini de anımsattı.

<sup>51</sup> Peter Henrik, «The Emergence of Neo-nationalism in Denmark, 1992-2001», **Social Anthropology**, 16 (2006): 136-161. ss. 160-163.

<sup>52</sup> Karikatür Krizi hakkında daha geniş bilgi için bkz Kuyucuoğlu İsa, «Danimarka'da Karikatür Krizi ve Yankıları», (Ed. Doç. Dr. Kadir Canatan ve Yard. Doç. Dr. Özcan Hıdır), **Batı Dünyasında İslamofobi**, Eski Yeni Yayınevi, Ankara 2007, ss.405-434.

<sup>53</sup> Borup, Jørgen, **age.**, ss. 34-35.

<sup>54</sup> **Age.**, s. 38.

<sup>55</sup> Bent, Östergaard, **age.**, s. 89.

<sup>56</sup> Borup, Jørgen. **age.** s.42.

<sup>57</sup> Cadge Wendy ve Ecklund Elaine Howard, «Immigration and Religion», **Annual Review of Sociology**, New York 33 (2007): s. 363.

<sup>58</sup> Hans Jørgen Nielsen, «De etniske minoriteter», (Ed Peter Gundelach), **Danskernes Searpreag**, Hans Reitzels Forlag, Kopenhag 2004. s. 112.

<sup>59</sup> Rubén Rumbaut G. Ve Alejandro Portes, **Imigrant America**, University of California Press, California 1996, s. 75.

Buna rağmen büyük bir kesimi (%83) kiliseye üye olan Danimarkalılar, dine karşı “kayıtsız” veya “olumsuz” bir tutum sergilemektedirler.<sup>60</sup> Danimarkalıların, din karşısındaki olumsuz tutumlarının, İslam ve Müslüman algılamalarında belirleyici olduğunda şüphe yoktur. Nitekim onlar, ülkede yaşayan Müslümanların toplumla bütünleşmesini dinin engellediğini düşünmektedir.<sup>61</sup>

Danimarka’da 2001 yılının başlarından 2011 yılının sonuna kadar iktidarda kalan koalisyonun hükümetinin “asimilasyonist” politikası ve bu konudaki uygulamaları, 20. yüzyılın başlarında ABD’de uygulanan asimilasyoncu politikaları anımsatmaktadır.<sup>62</sup>

Chicago Sosyoloji Okulu’nun kurucularından Albion Small (1854-1926),<sup>63</sup> 20. yüzyılın başlarında hızla kentleşen Amerikan toplumundaki farklı dinsel, kültürel, sosyal ve etnik katmanlar arasındaki ilişkileri ele almıştır. Small, kentlerdeki göçmenler, etnik ve sosyal gruplar arasındaki kültürel farklılıkları ve sosyal entegrasyonun oluşturduğu gerilimleri araştırmıştır. Small’ın, mülakat ve katılımcı gözlem yöntemleriyle elde ettiği verilere göre, Amerikan toplumundaki farklı heterojen unsurlar, zamanla özgün değerlerini yitirerek, yeni ve büyük homojen kültürel pota içerisinde asimile olmuşlardır.<sup>64</sup>

20. yüzyılın başlarında ABD’nin büyük kentlerinde yaşanan toplumsal değişimin açıklamasında kullanılan asimilasyon kuramının, günümüzde diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Danimarka’daki sağ ve milliyetçi partilere ilham kaynağı olduğu görülmektedir. Yabancı ve Müslüman karşıtı partiler, ülkedeki göçmenlerin kendi değerlerini bırakıp Danimarka değerlerini benimsemelerini savunmaktadırlar. Üstelik bu görüşün, sadece ülkenin yabancı karşıtı siyasi partilerinin değil, aynı zamanda halkın büyük kesiminin de görüşü olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca 1999 yılında yapılan Danimarka Değerler Araştırması, Danimarkalıların % 77’sinin ülkedeki yabancıların kendi değerlerini bırakıp Danimarka değerlerini kabul etmeleri gerektiği düşüncesinde olduğunu ortaya koymaktadır.<sup>65</sup>

Genelde yabancı, özelde Müslüman karşıtı asimilasyoncu partilerin Batı Avrupa toplumlarında yaşanan heterojen dönüşümü göz ardı ettikleri görülmektedir. Avrupa toplumlarının günümüzdeki çok kültürlü mozaikini ABD’de 20. Yüzyılın başlarında yaşanan değişimle karşılaştırmak güçtür. O yıllarda farklı ülkelere ABD’ye gelen göçmenler kendi kültürlerini bırakarak Amerikan toplumu içinde asimile olurken, günümüzde Avrupa’daki farklı kültürel unsurlar kendilerine has özelliklerini koruyup, çokluk içinde birlikte yaşamayı tercih etmektedirler.

Sonuç olarak hem tek kültürlülüğü savunan asimilasyoncu, hem de çok kültürlülüğü savunan entegrasyoncu kuram ve uygulamalar farklı açılardan eleştirilmektedir. Asimilasyoncu uygulamalar, küreselleşme sonucu meydana gelen çok kültürlü toplumsal gerçekliği dikkate almamakla, bunun yanı sıra çok kültürlülüğe zemin hazırlayan entegrasyoncu uygulamalar ise paralel toplumlar oluşturarak toplumsal bütünleşmeye engel olmakla eleştirilmektedir.<sup>66</sup> Bu noktada küreselleşen dünyada toplumsal bütünlüğün korunarak azınlığın toplumla bütünleşmesi

<sup>60</sup> Cadge Wendy ve Elaine Ecklund Howard, *age*, s. 368.

<sup>61</sup> Poul Gunnar, Mogensen Viby ve Matthiessen Christiansen, *age*, ss. 181-183.

<sup>62</sup> Bu dönemde Liberal Görüşlü, *Sol* (Venstre) ve *Muhafazakâr Halk Partisi* (Konservativ Folkeparti)’nin kurduğu koalisyon hükümetini *Danimarka Halk Partisi* (Danske Folkeparti) dışarıdan desteklemiştir.

<sup>63</sup> Şikago Okulu, 1920’lerde Amerikan Sosyolojisinde etkin bir rol oynayan ve önemli temsilcileri arasında William Thomas Robert Park, Ernest W. Burgess og Louis Wirth gibi sosyologların yer aldığı bir sosyoloji akımıdır. (Bkz. <http://www.denstoredanske.dk>)

<sup>64</sup> Milton Gordon, *Asimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*, Oxford University Press, New York 1964, ss. 75-78.

<sup>65</sup> Peter, Gundelohc, *Små og store forandringer : danskernes værdier siden 1981*, Hans Reitzel, Kopenhagen 1999, ss. 183-186.

<sup>66</sup> Jörgen. Borup, *age*, ss. 32-33.

### Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/3, Winter 2013

öne çıkmaktadır. Entegrasyon konusunda yapılan araştırmalar, başarılı bir sosyal entegrasyonun, tüm toplumsal grupların sosyal, ekonomik ve kültürel yaşama aktif olarak katılmasıyla gerçekleşebileceğini ortaya koymaktadır.<sup>67</sup>

Danimarka'daki Müslüman toplumun entegrasyonunda dinin hem olumlu hem de olumsuz etkilerinden söz edilebilir. Bu ülkenin demokratik ortamı özellikle kendi ülkelerinde baskı altında yaşayan sığınmacı grupların entegrasyonunda müspet bir rol oynayabilmektedir.<sup>68</sup>

Ayrıca 50 yılı aşkın bir zamandan beri bu ülkede yaşayan göçmenler, çoğunluğun kendi değerlerine saygı göstermesini beklemekte, dinî ve kültürel bakımdan kendisinin dışlandığını ve değerleriyle alay edildiğini düşünen ikinci ve üçüncü kuşak bazı göçmenler marjinal gruplara katılabilmektedirler.

Diğer yandan birinci kuşak göçmenlerle burada doğup büyümüş olan ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin din ve dindarlık algılamalarında da farklılıklar göze çarpmaktadır. Ebeveynlerinin, genellikle din referanslı adet, gelenek ve kültürel değerlerini eleştiren bu grup gençler, Danimarka kültürüyle de örtüşen, dinin daha evrensel ve rasyonel ilkelerine yönelmektedirler. Bazı ebeveynlerin, “zoraki evlilikler” ve “namus cinayetleri” gibi uygulamalarına karşı çıkan genç kuşaklar, İslam’la modern yaşamı uzlaştıran, daha evrensel bir din modelini benimsemektedirler. Ebeveynlerinin, genellikle dinin özgün kaynaklarından çok, geleneksel normlara dayanan İslam anlayışını eleştiren gençler, dinin kendi özgün kaynaklarına yönelmektedirler. Bu grubun dinî bilgi kaynakları ebeveynler veya din görevlilerinden çok, modern bilişim ve iletişim kaynakları olduğu görülmektedir.

## VII. Sonuç

2001 yılında ABD’de yaşanan terör olayları ve 2005 yılında Danimarka’da ortaya çıkan karikatür krizi, bu ülkedeki Müslüman toplumun sosyal entegrasyonunu menfi biçimde etkilemiştir. Bu olaylardan sonra İslam; demokratik yurttaşlık, bütünleşme, küreselleşme ve Danimarkalılık gibi ulusal; terörizm, demokrasi ve güvenlik gibi uluslararası konularla ilişkilendirilmeye başlanmıştır. 2000 yılının başından 2010 yılının sonuna kadar iktidarda kalan sağ kanat koalisyon hükümetlerinin iktidarı döneminde ülkenin siyasi gündeminden düşmeyen entegrasyon konusunu; siyasetçiler, akademisyenler, eğitim ve iş piyasası aktörleri kendi ilgi alanları açısından yorumlamışlardır.<sup>69</sup>

Diaspora’da genç kuşak göçmenlerin kimlik tanımlamalarında önemli bir referans kaynağı olan dinin geleneksel ve ulusal boyutundan çok, rasyonel ve evrensel boyutu öne çıkmaktadır. Bu bağlamda İslam sadece diaspora kültürünün bir ifadesi değil, aynı zamanda entegrasyon sürecinin en belirleyici faktörü olarak tezahür etmektedir. Diaspora ortamında aynı sorunları yaşayan, etnik kökenleri farklı ikinci ve üçüncü kuşak göçmenler yerel veya ulusal projelerden çok, daha evrensel projelere yönelmektedirler.

Yabancı karşıtı söylemiyle öne çıkan çoğunluğun bazı temsilcilerinin, toplumda yaşanan tüm sorunların yegâne sebebi olarak gördükleri Müslüman azınlığı ve onların değerlerini dışlamaları sonucunda, bazı göçmen grupların marjinalleşmesi, entegrasyonun önündeki en önemli engellerden biri olarak gözükmektedir.

<sup>67</sup> Portes Alejandro, Ruben Rumbaut, *age*. ss. 95-102.

<sup>68</sup> Mortensen, Viggo, *Betydningen af religion og religiøsitet for integrationsprocesserne*, Aalborg Universitet, Aalborg 2002, s. 43.

<sup>69</sup> Bu süreçte, Samuel Huntington’s’un *Medeniyetler Çatışması (Clash of Civilisation)* teorisine çok kültürlülüğe yaptığı eleştirilerin de etkisi olmuştur.

Müslüman azınlık içindeki marjinal söylemleriyle öne çıkan bazı gruplar dikkate alınmazsa, kendi iradeleriyle bu ülkeye gelmiş ve burada yaşamaya karar vermiş olan Müslüman göçmenlerin toplumla bütünleşmek konusunda herhangi bir sorunlarının olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat çoğunluğun bazı siyasî temsilcilerinin İslam ve Müslüman karşıtı aşırı söylem ve uygulamalarının bu süreçte olumsuz bir rol oynadığı görülmektedir. Ülkedeki göçmenleri dışlayıp, toplumu “biz” ve “onlar” şeklinde ayırıştırarak bu yaklaşımın Müslümanların toplumla bütünleşmesinde olumsuz bir etki meydana getirmektedir.

Müslümanların gerçek anlamda toplumla bütünleşmesi, artık küresel bir köy haline gelmiş olan dünyamızda, çoğunluk ve azınlık kategorilerinin birbirlerinin kültürel ve dinî değerlerine saygı göstererek, hoşgörü ortamında yaşayabilecekleri bir olgunluğa ulaşmalarına bağlıdır.

### KAYNAKÇA

- ANDERSEN Heine, *Sociology - En grundbog til faget*, Hans Reitzels Forlag, Kopenhagen 2011.
- BLEICH Eric, «Muslim and the State in the Post-9/11 West.» *Introduction Journal of Ethnic and Migration Studies*, Routledge, part of the Taylor, Francis Group 35, no. 3 (2009): s. 353-360.
- BORUP Jørgen, *Religion, kultur og integration*, Museum Tusulanums Forlag, Kopenhagen 2011.
- CADGE C. Wendy ve ECKLUNDElaine Howard, «Immigration and Religion», *Annual Review of Sociology*, New York 33 (2007): 359-379.
- CATİNÉT, *IntegrationsStatus 10 års fremgang—og hvad nu?* København: Catinét Research, 2009. 6, Kopenhagen. 2012.
- DANCA Büyük Aksiplopeti, <http://www.denstoredanske.dk> (ET: 12.07.2012).
- DANİMARKA halk partisi, <http://www.danskfolkeparti.dk>, (ET: 08.09.2012).
- ETIMOLOJİK sözlük, <http://www.etymonline.com>, (ET: 01.07.2012).
- FAİST Thomas ve BODEMANN Yngve, «The Migration- Security Nexus International Migration and Security Before and After 9/11», *Migration, Citizenship, Ethnos*, Palgrave Macmillan (2006): 231-245.
- FAİST Thomas, *The Transnational Social Spaces of Migration*, Center on Migration, Citizenship, Bremen 2006.
- FURSETH, Inger ve Pal Restad, *Religionssociologi: En Introduction*, Hans Reitzels Forlag, Kopenhagen 2003.
- GORDON Milton, *Assimilation in American Life: The Role of Race, Religion, and National Origins*, Oxford University Press, New York 1964.
- GUNDELAHC Peter, *Små og store forandringer: danskernes værdier siden 1981*, Hans Reitzel, Kopenhagen 1999.
- GUNNAR Poul, MOGENSEN Viby ve CHRISTIANSEN Matthiessen, *Mislykket integration? Indvandrerens møde med arbejdsmarkedet og velfærdsamfundet*, Rockwool Fondens Forsningsenhed, Kopenhagen 2000.

### Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/3, Winter 2013

- HENRİK Peter, «The Emergence of Neo-nationalism in Denmark, 1992-2001», *Social Anthropology*, 16 (2006): 136-161.
- JACOBSEN Brian Arly, «Denmark», (Ed. Jörgen S. Nielsen) *Yearbook of Muslims in Europe*, Leiden 2011, s. 117-126.
- JENKİNS Richard, *Rethinking Ethnicity: Arguments and Exploration*, Sage Publications, London 1997.
- KİRMAN Ali, *Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2011.
- KIRSTEN Hastrup, *Kultur: Det fleksible faeleskab*, Universitetsforlag, Arhus 2004.
- KRTIK Tartışma, <http://www.kritiskdebat.dk> (ET: 08. 01. 2012).
- KUYUCUOĞLU İsa, «Danimarka'da İslam ve Müslümanlar», (Ed. Kadir Canatan), *Avrupa'da İslam*, Beyan Yayınları, İstanbul 2005.
- KUYUCUOĞLU İsa, «Danimarka'da Karikatür Krizi ve Yankıları», (Ed. Doç. Dr. Kadir Canatan ve Yard. Doç. Dr. Özcan Hıdır), *Batı Dünyasında İslamofobi*, Eski Yeni Yayınevi, Ankara 2007.
- KVISTO, Peter, *Multiculturalism in a Global Society*, Blackwel, Oxford 2002.
- MARSHALL Gordon, *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınbay ve Derya Kömürçü, Bilim ve Sanat Yayınevi, Ankara 1999.
- MINISTERIET for Flygtninge, Indvandrere og Integration, Religion på det danske arbejdsmarked, *Danimarka Mülteciler ve Yabancılar Entegrasyon Bakanlığı*, Kopenhag 2007.
- MORTENSEN Viggo, *Betydningen af religion og religiøsitet for integrationsprocesserne*, Aalborg Universitet, Aalborg 2002.
- NIELSEN Hans Jörgen, «De etniske minoriteter», (Ed Peter Gundelach), *Danskernes Serpreag*, Hans Reitzels Forlag, Kopenhag 2004.
- NIELSEN, Jörgen S. *Muslims in Western Europa*, Edinburg University Press, Edinburg 1995.
- ÖSTERGAARD Kate Jensen ve JENSEN Tina, *Omvendelsen til Islam i Danmark: Geaterier og relationer. Tørre Tal om troen: Religionsdemografi i det 21. aarhundrede*, Univers, Højbjerg 2007.
- ÖSTERGAARD Bent, *Indvandrerne i Danmark Historie. Kultur-og religionsmøder*, Syddansk Universitetsforlag, Odense 2007.
- RIIS Ole, *Teorier og Metoder i Religionssociologi*, Arhus Universitets forlag, Arhus 1996.
- RUMBAUT Rubén G. ve PORTES Alejandro, *Imigrant America*, University of California Press, 1996.
- RYTTER Mikkel ve PETERSEN Marianne Holm, *Islam og Muslimer i Danmark, Udvikling efter den 11. september 2001*, Museum Tusulanums Forlag, Kopenhag 2011.
- SANDAHL Nils, *Islams Ansigter i Danmark*, Tiderne Skifter, Kopenhag 2004.
- SIMONSEN Jørgen Bæk, *Islam i Danmark*, Universitets Forlag, Aarhus, 1980.
- SIMONSEN Jørgen Bæk, *Islam med Danske Øjne*, Akademisk Forlag, Kopenhag 2004.

TAYLOR, Charles, *Multiculturalism and The Politics of Recognition*, Princeton University Press, 1992

VERTOVEC Steven, *Transnationalism*, Routledge, London 2009.

WARBURG Margit, *Religionssociologi*, Hans Reitzel, Kopenhag 1979.

---

**Turkish Studies**

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*  
Volume 8/3, Winter 2013